

Toftlund Lokalhistoriske Forening

Årsskrift 2008

årgang 2

Indholdsfortegnelse:

Indholdsfortegnelse	side 2
Forord	side 3
Bestyrelserne i de to foreninger	side 5
En stor tak	side 7
En festlig fødselsdag	side 8
Mine forældre – om Hilmer og Grethe Madsen	side 10
Husker du for 50 år siden?	side 18
En ejendom og nogle skæbner gennem 100 år	side 22
D.S.K. Toftlund Afdeling	side 25
En berejst kikkert	side 33
Nedskydning af bombefly	side 34
Kartoffelmelsfabrikken 75 år	side 38
Minder fra et travlt køkkenliv	side 39
I den grønne skov	side 49
Arkiv med hjemmeside	side 50
Hjemstavns minder	side 51
For 100 år siden i Modersmålet	side 51
Mikkelsens Ejendoms kontor	side 52

Forord:

Da den nye bestyrelse trådte til efter sidste års generalforsamling satte den sig 4 mål:

- Der skulle være flere medlemmer
- Der skulle være flere brugere
- Der skulle indføres edb-registrering af arkivalierne
- Der skulle hvert år udgives et årsskrift

Vi har i bestyrelsen mærket stor opbakning af medlemmerne. Derfor har det været muligt for os omtrent at nå målene.

Medlemstallet er firedoblet i det forløbne år.

Huset på Søndergade 57 summer af liv. Ikke bare i den ugentlige åbningstid, der er udvidet til to gange om ugen, men også ved forskellige arrangementer. Vi har haft adskillige foreninger på besøg, vi har lavet skiftende udstillinger og har haft kontakt til Toftlund Skole, Musikhøjskolen og STUK.

Forskellige fondsmidler og den stigende kontingentbetaling har gjort det muligt for os at nærme os målet om edb-registrering af samtlige arkivalier. Vi har købt et registreringsprogram og er i gang med at registrere alt, hvad vi har. Og vi har meget! Vores nye hjemmeside er en god indgang til arkivet. (www.toftlund-lha.dk). Her kan medlemmer og andre interesserede se, hvad vi har. Efterhånden som registreringen skrider frem, vil man kunne få et rigtig godt indtryk af alle arkivets mange spændende arkivalier og billeder.

Folk har været flinke til at aflevere arkivalier til arkivet, men uden Hilmer Madsens righoldige samling havde vi ikke haft så meget at byde på. Vi glæder os til at få alle Hilmer Madsens lysbilleder gjort digitale, så de er nemt tilgængelige. Det er en kilde, vi kan øse af længe.

Det første årsskrift kom sidste år. Det er planen, at årsskriftet fremover skal være en del af det, man får for sit medlemskontingent. Vi er ligeledes blevet faste bidragydere til ”Toftegårdens kilde”.

Det er dejligt at se tilbage på et år fuldt af aktivitet, men det er endnu bedre at se frem. Vi regner med at fortsætte de skiftende udstillinger. Der vil komme tilbud om ture til historiske steder, og vi håber mange vil slutte op om en tur langs ”æ Kleinbahn” og en tur til Skrøb, som er de første arrangementer af den art.

Vi glæder os til, at rigtig mange lægger vejen forbi Toftlund Lokalhistoriske Arkiv.

Toftlund Lokalhistoriske Arkiv
Søndergade 56
Har åbent
Hver mandag 16-18
(eller efter aftale med tlf. 74832234)
Lukket i juli måned.
E-mail: tlhf@forum.dk
Hjemmeside: www.toftlund-lha.dk
Arkivdatabase: www.arkivdatabasen.dk/toftlund

Bestyrelserne for Toftlund Lokalhistoriske Forening og Toftlund Lokalhistoriske Arkiv:

Til venstre for Genforeningsstenen:

Anders Thyssen, Dan Obling, Carl-Erik Christensen, Martin Madsen,
Lis Holdt Jensen

Til højre for Genforeningsstenen:

Lis Mikkelsen, Karin Frei, Inge Hansen, Anne-Grethe Petersen

Nye i bestyrelsen

Mit navn er Lis Holdt Jensen. Jeg bor i Toftlund og er 62 år.

Jeg er født og opvokset i Stenderup. Hver anden dag arbejder jeg i Super Brugsen i Toftlund. Det har været min arbejdsplads i snart 30 år.

Jeg har været i bestyrelsen siden oktober 2007. Indtil da sad jeg som 2. suppleant.

Mit navn er Anders Thyssen. Jeg bor på Mariavænget 2 i Toftlund.

Jeg er født på gården "Egede" i Allerup og har ejet denne fra 1967 til 2002 som 5. generation. Nu har 6. generation overtaget gården.

Jeg er interesseret i lokalhistorie og glæder mig til arbejdet i foreningen.

En stor tak

- til alle som har støttet os i 2007.

For pengebeløb til anskaffelser af registrerings-, kopierings- og fremvisningsudstyr takkes Nordea Danmark Fonden, Carlsbergs Ide-Legat, Sydbank Sønderjyllands Fond og Brandkassefonden SydVest.

For annoncekøb i forbindelse med etablering af hjemmesiden www.toftlund-lha.dk takkes de 20 annoncører.

Til alle som er kommet med arkivalier af forskellig slags også en stor tak. Det var oprindeligt hensigten at nævne alle ved navn, der har afleveret billeder, protokoller eller andet, der fortjener at blive bevaret for eftertiden, men vi har – heldigvis – fået så meget, at det vil blive en for lang opremsning.

En enkelt skal dog nævnes, nemlig Børge Madsen, som har skænket utallige billeder, udklip og andet fra faderens, Hilmer Madsens samlinger.

Her skal også nævnes, at hvis man besidder billeder, som kan have interesse for andre, men ikke ønsker at afhænde disse, er vi på Arkivet meget interesserede i et kortvarigt lån, hvorefter vi så scanner billedet og leverer originalen tilbage.

Også en tak til besøgende, hvad enten det er for at efterspørge en konkret ting eller hændelse, eller det er for at besøge vores løbende udstillinger. For Arkivet er til for at blive brugt!

En festlig fødselsdag

Søndag den 30. marts 2008 var Lokalhistorisk Forening inviteret til fødselsdag hos Jørgen Johansen, medbringende fanen fra Stenderup Idrætsforening.

Festen blev holdt på Lindholm og var arrangeret af Stenderup Bylag. Fanen blev bragt ind under musikledsagelse af Højer Brandværnsorkester. Under den vellykkede fest blev Lokalhistorisk Forening begavet med 5000 kr. som Jørgen Johansen overrakte.

I mange år var Jørgen Johansen aktiv i Stenderup Idrætsforening. Da der ikke længere var unge nok i Stenderup, blev foreningen opløst, og de unge var henvist til at dyrke idræt i Toftlund.

Jørgen Johansen bor stadig på gården i Stenderup, men har nu solgt sin ejendom.

Stenderup Idrætsforenings fane står normalt på Toftlund Lokalhistoriske Arkiv sammen med en række andre faner fra foreninger, der er nedlagt i området.

Carl Erik Christensen fra Toftlund Lokalhistoriske Arkiv bærer her fanen ind til festlig musik af Højer Brandværnsorkester.

Mine forældre

Fortalt af Børge Madsen

Hilmer Sigurd Madsen og
Ellen Margrethe Madsen (Grethe)

Hilmer og Grethe Madsen i villaen på Rolighedsvej ca. 1959

Min far blev født den 03. juli 1910 i Nyborg, som den ældste af en søskendeflok på 7. Der var 3 drenge og 4 piger – Ingen af dem lever i dag. Min farfar var tømrermester i Nyborg, og det var derfor min far valgte at lade sig uddanne som tømrersvend.

Den 28. marts 1933 fik han svendebrev som tømrer og som der står ”og tildelt ros”. Herefter var han indkaldt ved militæret og lå i Randers ved Ingeniørkompagniet.

Efter endt militærtjeneste valgte min far at læse til bygningsingeniør på Odense Teknikum. Han er bosiddende i Odense i hele studietiden.

Jeg kan desværre ikke præcist se, hvornår han er færdiguddannet, men den 26. september 1939 fik han næringsbrev som tømrermester i Odense.

Min mor blev født den 13. april 1917 i Fjellerup på Fyn. Hun var enebarn og flyttede nogle år efter med mine morforældre til Nyborg, hvor min morfar var værkfører på Nyborg Statsfængsel.

Af min mors karakterbøger kan jeg se, at hun var en rent Ug-barn og hun har for mange år siden fortalt mig, at min morfar helst så, at hun blev jurist.

Men så kom ”min far i vejen”.

Mine forældre mødte hinanden på Nyborg Danseskole, og min mor har fortalt mig, at det var kærlighed ved første blik eller rettere dans. Min mor var ”kun” 17 år og gik på gymnasiet. Min far nærmest belejrede hende, og min farmor skulle engang have sagt til min far ”at nu skulle han lade Grethe være i fred, og du (min far) er jo 7 år ældre”. Den formaning kom der nu ikke noget ud af, og den 16. maj 1937 blev de viet i Nyborg Kirke. Da min mor kun var 20 år dengang, blev der løst Kongebrev for at hun kunne blive gift. Myndighedsalderen dengang var ved det 21. år.

I en sang til deres bryllup, står der ”I Vinter engang blev han klar derpå. Nu vilde ej længere han ene gaa; en Lejlighed lejede han fluks i en Fart, i Odense skal de nu ha’ det saa rart”

Og i et andet vers hedder det ”En Tid han var arbejdsløs, det var kun godt, for Blod på Tanden han nu havde faa’t; sine Møbler han selv vilde lave, ak ve, men fremad det gik og kors hvor han sle’.”

(Spisestuemøblerne i hjemmet på Rolighedsvej 14 havde min far altså selv lavet. Der var tale om skænk, lille skab, hylde, bord og seks stole. Den skænk, der i dag står på arkivet i Toftlund, har min far jo altså selv lavet!).

Senere flytter mine forældre ind i et nybygget hus i Thuresensgade i Odense. Et hus min far selv byggede. Dette hus solgte de 2 ½ år senere, for at flytte i et nybygget hus på Østergaards Alle – også i Odense, og hvor min far selv havde gjort hovedparten af arbejdet.

På grund af kærlighed til min far (tror jeg nu nok) fik min mor aldrig en reel uddannelse, og i mange år syede hun for damer, der kom for at få syet tøj efter mål.

Når mine forældre skulle til Nyborg for at besøge familien, så cyklede de dertil. ”Det var jo kun en tur på 29 km frem og 29 km tilbage”, har min mor fortalt.

I 1942 dropper min far helt ud af tømrerfaget og bliver ansat som ingeniør ved Hedeselskabet i Tønder. Helt præcist flytter de ind i en lejlighed øverst oppe i Hedeselskabets bygning den 14. februar 1942.

Min fars arbejde bestod hovedsageligt af opmåling af landarealer specielt omkring den dansk/tyske grænse. På grund af dette arbejde, var min far udstyret med en særlig tilladelse, der gav ham ret til at krydse grænsen uden pas. Desuden har han været med i konstruktionen af de høfder, der er anlagt langs med Rømødæmningen.

I 1949 fik min far arbejde ved Amtslansinspektørkontoret i Toftlund. Den 1. juli 1949 køber de Rolighedsvej 14, efter at have set på de 2 huse, der var til salg i byen. Det andet hus lå i Søndergade, der hvor Toftlund bogtrykkeri ligger i dag.

Min mor har fortalt mig, at det kom til at trække lidt ud med købet i Toftlund, idet min far først skulle have solgt 2 byggegrunde i Tønder. Da de var solgt, så havde de til husets pris kr 31.000 og så var der kun et lille statslån i huset. Det var i øvrigt den eneste gæld, der nogensinde har været i huset.

Jeg kan huske, at jeg engang i 70'erne foreslog min far, at han indfrie de restgælden, der dengang var nede på godt 4.000 kroner. Men det fandt min far uinteressant, idet det kun kostede ham små 300 kroner hvert halve år i terminsydelse. Så han betalte troligt videre, selvom han kunne indfri det.

Min far var et meget ”skemalagt” menneske. Jeg husker tydeligt, at han præcist kl 12.00 gik hjem til Rolighedsvej for at spise frokost, hvorefter han lagde sig 10 minutter på sofaen. Faldt straks i søvn og uden nogen form for vækning rejste han sig og gik ned på Amtslansinspektørkontoret igen. Det blev påstået, at man kunne stille sit ur efter ham i Østergade.

Min far var desuden asket. Han hverken røg eller drak og det at byde ham en øl, en lørdag eftermiddag, var næsten det værste han kunne forestille sig. Men han ville gerne have en enkelt snaps til en silde-
mad og et eller højst to glas rød-
vin til middagen, når det skulle
være ”fint”. Spiritus rørte han al-
drig. Men han missionerede ikke
på nogen måde, men fulde folk
brød han sig bestemt ikke om.

Derudover har min far aldrig ejet et dankort. For ham var det kun den kontante betaling, der duede.

Den største sorg for mine forældre var, at de ikke selv kunne få børn. Derfor blev min storesøster Birgit (født 19. maj 1942 – død 03. september 2003 i en trafikulykke) og jeg (født 03. maj 1945) adopteret. En lille anekdote omkring min adoption. I 1945 havde de opnået de fornødne bevillinger fra Mødrehjælpen i Sønderborg til adoption. De ville meget gerne have en dreng. De tog så på et børnehjem i Sønderborg, hvor mine forældre kom ind på en stue, hvor der var 8 drengebørn, og så kunne de selv vælge, hvilken dreng de syntes om. Alle ungerne på nær én skreg i vilden sky. Og så kiggede min far ned på mig, der lå stille og roligt og flettede fingre i al støjen, og så sagde min far til min mor ”Ham tager vi, han er da i det mindste rolig”.

I begyndelse af 50’erne begynder min far at fatte interesse for fotograferingen. Han har desuden nok at gøre med sin fritidsinteresse, der er folkedans. Han leder folkedans overalt i Sønderjylland og har sin faste spillemand - lærer Jensen fra Rudbøl - med, når der skal undervises. Bla. leder han folkedans i Tønder, og blandt deltagerne er der en række mennesker, der er ansat ved toldmyndighederne i Sæd. Engang i 50’erne er mine forældre og jeg kørt over grænsen ved Sæd for at handle ind syd for grænsen. Til stor irritation for min far, køber min mor en flaske snaps, som hun illegalt vil tage med hjem over grænsen.

Den bliver placeret i bilens bagagerum, og så går turen mod grænseovergangen.

Som sædvanligt køres der langsomt over, og pludselig kommer der en ung tolder ud fra bygningen og går lige ned mod min far, der ruller vinduet ned, hvorefter toldereren beder ham gå ud af bilen og lukke op for bagagerummet. Min far var hvidglødende af indestængt irritation over, at han nu skulle stå der som en PerTot, når toldereren fandt snap-sen.

Da de er på vej om mod bagagerummet kommer der en ældre tolder ud fra bygningen og han råber til den unge tolder ”Det er Madsen fra Towtlund – ham behøver du ikke at efterse, han smugler aldrig”. Og sådan blev det. Men jeg skal da lige love for, at min mor fik læst og påskrevet da vi var kommet nogle kilometre nord for grænsen. Det er det nærmeste af et ”skænderi”, jeg nogensinde har hørt mine forældre udveksle.

Min far var meget lidt interesseret i fjernsyn. Jeg husker i slutningen af 60’erne, at min mor pressede så meget på, at min far til sidst må have overgivet sig. Men når det så skulle være, så blev der indkøbt det dyreste B&O fjernsyn, der kunne støves op, og der blev sat 2 antenner på skorstenen på Rolighedsvej, så der også kunne ses tysk fjernsyn. Men det var meget typisk for min far, at når der skulle anskaffes ting til hjemmet, så var det altid i den dyre ende af prisskalaen. Det blev også sagt i byen ”at nu har Madsens fået fjernsyn” (Med hentydning til de to store antenner).

Men som tidligere beskrevet, så interesserede min far sig meget for at fotografere. Og han havde en klar opfattelse af, at billeder kunne dokumentere udvikling. Derfor optog han alt omkring ændringerne i bybilledet i Toftlund. Desuden havde han stor samlermani. Han klippede utallige artikler og beskrivelser ud fra avisen. Og alt blev ordnet i mapper og æsker og ført til protokols. Han vidste præcist hvor han skulle finde dette eller hint billede mv., når han dykkede ned i sit kar-

totek. Han var et ordensmenneske ud over alle grænser – og var meget systematisk anlagt.

Min far var ganske klar over, at alt materiale, skulle komme andre til gode. Nogen år før hans død fortalte han mig, at jeg måtte sikre, at materialet kom i ”de rette hænder”, hvilket jeg naturligvis lovede ham. Det er ikke mit indtryk, at han havde nogen specifik ide om, hvorfor han samlede så meget sammen. Men jeg har jo ofte hørt ham fortælle, at nu var den og den kommet til ham, for at høre, hvorvidt han havde dette eller hint billede. Jeg er sikker på, at det inderst inde glædede min far, at han kunne gøre gavn på den måde.

Mine forældre havde et godt og meget trofast ægteskab. Der var ingen tvivl om deres fælles kærlighed. De sad ikke lårene af hinanden, og der var plads til deres individuelle interesser og gøremål. Min far havde sin fotografering, sin folkedans, og min mor havde sit formandskab af Husmoderforeningen og sit byrådsarbejde.

Men pudsigt nok så oplevede min mor, at min far blev en smule jaloux, da hun blev valgt som socialudvalgsformand. Ikke at han kritiserede hende, men han måtte i en årrække erkende, at min mor var mere ”kendt” i byen end han var. Og så var han bestemt ikke politisk enig med min mor, der jo var den skolede venstrekvinde, hvorimod min far var meget mere højreorienteret. Vi har ofte diskuteret politik derhjemme – efter at min mor kom i byrådet – men aldrig på en sådan måde, at der var ”kold luft” mellem mine forældre.

Min mor fik først kørekort i en moden alder. Hun må have været omkring 45 år. Da det endelig kom i hus – hun dumpede første gang, hvilket min far ikke helt forstod. Han havde jo kørt bil og motorcykel i mange år, så måske derfor syntes han, at en køreprøve bare skulle overstås.

Engang skulle vi til Nyborg for at besøge familien. Det blev min mor, der satte sig bag rattet og alt imens vi kørte mod Kolding måtte min mor høre på min fars formaninger om, hvordan hun skulle køre bilen. Ikke for stærkt her, hold til højre der, sæt nu bilen i 4 gear osv.

Midtvejs mellem Kolding og Lillebæltsbroen blev det min mor for meget. Resolut kørte hun ind til højre. Slukkede bilens motor og satte sig uden et ord om bagsiden af mig. Her sad vi så i et lille kvarterstid, uden at der blev snakket overhovedet. Jeg tog så ordet med bemærkningen om ”hvor længe skal vi holde her?” ”Indtil din far kan lære at holde mund, mens jeg kører bilen”, var min mors svar. Det lovede han, men min mor havde da ikke kørt ret længe inden, før min far lod en bemærkning falde. Så sagde min mor vredt ”Nu holder du mund Hilmer”. Og tænk, han sad musestille resten af vejen. Min far kørte hjem dagen efter.

Det sidste års tid af min fars levetid var han blevet træt. Hans arkivering og fotografering optog ham stadig, men ikke med samme glød som tidligere.

Det sidste billede
maj 1995

Søndag eftermiddag den 21. maj 1995 ville min far absolut slå græsplænen om aftenen, efter at de havde spist til middag. Pludselig så min mor ud af vinduet, at min far havde problemer med at slå plænen og gik ud til ham og bad ham holde op. Det gjorde han for i næste øjeblik at synke sammen. Han var død øjeblikkeligt.

Det var et meget stort chok for min mor og det tog hende langt over et år at komme sig over, at hun ikke havde Hilmer ved sin side.

Men så kastede min mor sig over bridgespillet, læsekredsen, teatret og de mange udlandsrejser, hun foretog i de 11 år, hun fik efter min far. Desuden havde hun sin elskede have på Rolighedsvej. Hun var altid i haven. I begyndelse af august måned 2006 fik min mor konstateret, at hun ikke kunne danne blod mere. Det i sig selv var ikke livstruende for hende, og hun fik

jævnligt blodtransfusion på Haderslev Sygehus og var under supervision af en blodspecialist fra Odense Universitets Hospital. Hun måtte under ingen omstændigheder få feber, da hendes immunforsvar var meget svækket.

Den 14. november blev hun hasteindlagt på Haderslev Sygehus med feber og få dage efter overført til Sydvestjysk Sygehus i Esbjerg. Hun havde pådraget sig en dobbeltsidig lungebetændelse, men var helt smertefri. Hun var klar og hendes intellekt var helt intakt.

Den 24. november om eftermiddagen sagde hun til mig ”Børge jeg kommer aldrig mere tilbage til Rolighedsvej 14” og ”Jeg savner far så meget”.

Natten til den 25. november 2006 kl. 01.30 sov hun stille og roligt ind.

Børge Madsen
28. juni 2007

Fra Børge Madsens konfirmation 1959

Husker du for 50 år siden?

Fra dansant til idrætsforeningens jubilæum
- det stod i Toftlund og Omegns Folkeblad

Året er 1958.

Der er valg til sognerådene og amtsrådet. Toftlund har besøg af en delegation fra Jugoslavien, der skal studere andelsbevægelsen. De modtages af Marten Frej, DLAM.

Biskop H. Fuglsang Damgård opfordrer folk til at hjælpe dem, der fryser. Han opfordrer folk til at udøve deres menneskepligt og sende, hvad de kan undvære af sko, tøj og andet.

Foreningsliv

Idrætsforeningen fejrer 50 års jubilæum.

VU er stor og har mange medlemmer. Bestyrelsen består af Thomas Andersen, Hans Lautrup, Jens Chr. Møllin, Anders Madsen, Hans Henrik Rolskov, Peter Schmidt, Hans Peter Hansen og Mads Kjærgaard.

Der er Ungdomsforeninger både i Toftlund, Rurup og Roost.

Bogens Højskole holder generalforsamling med det formål at likvidere samlingen.

Forretningsliv

Ejlif Johansen Boghandel sælger udcirkulerede læsekredsbøger til halv pris.

Falck har et travlt år. Der er 51 brande, 201 redningsaktioner og 21 ambulanceudrykninger.

Kunstige tænder fremstilles og isættes hos Leo Kærå.

”De har ikke været i Toftlund, hvis De ikke har været inde hos Stenstrup efter et stykke ost!” skriver Stenstrup i annoncen.

Ejlif Johansen har planer om at udgive en lokal telefontavle, da telefoncentralen automatiseres, og abonnenterne derfor får ny numre. Rutebilcafeen modtager pensionærer. Prisen er yderst rimelig.

Kulturliv

Der arrangeres bustur til Isrevyen i Odense.

Der er dyrskue med et stort underholdningsprogram.

Jels Friluftsteater reklamerer med besøg af Det Kongelige Teaters ypperste kunstnere, der vil opføre ”Elverhøj”.

Fjernsynet gæster nissebyen Toftlund.

Helsinghoffs danseskole begynder et nyt hold. Pris 15 kr.

Toftlund Friluftsbad sælger familiekort til 35 kr.

Konfirmandlisten den 21/3 1958:

Mogens Frei, Uwe Lindholdt, Ingolf Clausen, Ejnar Damm, Carl Erik Christensen, Vagn Carstensen, Jens Hansen, Hans Ejnar Birk, Egon Broe, Carl Erik Juul, Verner Kremling, Jørgen Riggelsen, Gerd Det-

lefsen, Ingolf Nielsen, Christian Ullerup Petersen, Boi Boisen, Viggo Møller, Hans Peter Thomsen, Jens Chr. Fredensborg, Gunnar Bladt, Poul Erik Bitomsky, Hans Peter Fries, Arne Andersen, Peder Madsen Pedersen

Hanne Albers, Cathrine Byriel, Elene Byriel, Ruth Pedersen, Gerda Bech, Dagmar Stie, Irene Jensen, Sonja Nissen, Birthe Jørgensen, Ella Hollesen, Anne Marie Clausen, Anne Marie Lorentzen, Elisabeth Brorsen, Gunhild Thomsen, Helen Nielsen

Skoleliv

Det nye skoleår begynder den 1. april kl. 9.

Ved Toftlund Borger- og Realskole afholdes der i 1958 for første gang mellemskoleeksamen. På grund af overgang til den nye skoleform, afholdes der hverken præliminær- eller realeksamen. 14 elever går op til mellemskoleeksamen. De består alle. Af de 14 elever fortsætter de 11 i realklassen.

Skolen begynder det nye skoleår med 346 elever.

Der er 3 studenter fra byen det år.

17 elever tager handelsmedhjælpereksamen. 5 elever får udmærkelse.

Sognerådet:

Sognerådet nyvælges og kommer til at bestå af:

- Gunnar Pedersen
- B. Haastrup
- Thomas Andersen
- Georg Bjorholm
- Knud Henningsen
- Jens Petersen
- Philip Meyhoff
- Albert Thomsen
- Ejnar Friis

Landsretssagfører B. Haastrup bliver sognerådsformand.

Byens folk

Iver Matzen fylder 80 den 4. februar.

Kriminalbetjent Jacob Nielsen skal fra 1. marts gøre tjeneste i Rigspolitiets Rejsehold og tager derfor bopæl i København.

I marts vies Anne Kjestine Stie til landmand Anton Carstensen, Rømet.

Peter Nørby, 17 år, bliver dansk mester i skak.

Læge dr. med. A. H. Schmidt indgår ægteskab med læge frøken Agne-the Christensen.

Bagermester N. Hansen Petersen og hustru fejrer sølvbryllup.

Elke Kamieth og Søren Kjær bliver gift.

Adolf Riggelsen og frue fejrer sølvbryllup.

Viceskoleinspektør A. E. Ottosen tager sin afsked. Han er 69 år, men har ifølge Folkebladet "et særdeles ungdommeligt udseende."

På grund af den næsten katastrofale lærermangel, indvilliger han dog i at vikariere i sit gamle skema.

LM

En ejendom og nogle skæbner gennem 100 år

I 1906 køber Jørgen Petersen Lange af parcellist Kristen Hansen en gammel ejendom på Stenderup Nørremark. Ejendommen er udflyttet omkring 1800-tallet, så bygningen er sandsynligvis fra samme tid. Kun kort tid har Jørgen Petersen Lange ejendommen på de knap 13 ha, for i 1908 sælger han den til Carl Peter Christesen for 2500 Mark. Med ægtefællen Luise Helene, f. Hansen og det etårige barn flyttede de fra et lejemål i Ørderup, herud til yderkanten af Toftlund sogn nær grænsen til Åbøl, for at få foden under eget bord.

De næste 6 år går med det daglige slid for at forsørge familien, der i mellemtiden er forøget med 4. Men i august 1914 bliver han som 41 årig indkaldt til krigstjeneste og må forlade hjemmet, hvor Luise Helene nu står alene med landbruget og de 5 børn.

De følgende år er Carl Peter et par gange hjemme på orlov, hvilket resulterer i endnu en familieførøgelse. Men 2 dage før fredsslutningen den 11-11-1918 bliver Carl Peters opholdssted bombet af en engelsk flyver. Sammen med en kammerat

På dette billede fra 1919 eller -20 ses familien foran ejendommen. Det er den senere ejer, Hans Chr., der står ved ploven, der er forspændt oxen.

søger han ly under en bro, men alligevel bliver kammeraten dræbt og Carl Peter såret. Efter lang transport bliver han på dagen for krigens ophør opereret på et krigslazaret og får fjernet venstre arm. Først efter ophold på forskellige hospitaler bliver han den 29. okt. 1919 endelig

hjemsendt, med en ubrugelig protese, dårlige nerver og en invaliditetsgrad på 65 pct., hvilket medfører en månedlig renteydelse på 162,65 kr.

I 1920 bliver familien forøget med det 7. barn, men året efter dør Lise Helene under en fødsel, opslidt af det hårde fysiske arbejde og de mange barnefødsler.

Børnene har fra ganske små lært at hjælpe til. Forskellige husbestyrerinder kommer og går. Men d. 27.5.1924 gifter Carl Peter sig igen, denne gang med Christine Marie Holm, med hvem han får 2 drenge.

Ejendommen er i 1929 udvidet med en lade, der blev til med svigersønnen, tømrer Peter Kristensens store hjælp. Peter og hustruen Marie boede gennem mange år på Nyboder 11, det lille røde hus som de købte af Lassen Schmidt i 1938.

Midt i 30'erne flytter familien til Toftlund og ejendommen overtages af ældste søn, Hans Christian Christesen og ægtefælle Anne Marie, f. Schmidt.

Ægteparret er gift i 1933, og her på ”æ Nørremark” havde deres børneflokk på 7 deres barndomshjem.

Ejendommen havde ved overtagelsen 2 heste, 4 køer og 3 svin og blev erhvervet for 7.200 kr.

I 1947 brændte ejendommen, hvorfor de mindreårige børn var ”logeret” hos forskellige familier i Stenderup, indtil den et lille års tid senere var opført på ny. Anne Marie og Hans Chr. drev ejendommen, der i mellemtiden var blevet udvidet med 4-5 ha, indtil 1964, og som supplerende indtægtskilde kørte Hans Chr. gennem mange år en mælkerute til Åbøl mejeri.

I 1964 købte Bent Petersen Skøtt ejendommen. Men da hans interesse var større for at handle med tæpper og møbler end for landbrug, solgte han i 1970 til den nuværende ejer, Gert Søren Hansen. Det er ikke kun i krigstid, ens lemmer er i fare!

Sådan så de nye bygninger ud nogle år efter branden, her set fra sydvest.

Kort før jul i 1979 fik Gert Hansen højre ben i klemme i en snegl i siloen, hvorefter benet måtte amputeres, så også her havde familien med de 4 børn rigeligt at se til.

Gert Hansen, hustru og en søn bor stadig på ejendommen, som i mellemtiden har været på 39 ha, men hvor næsten al jord nu er frasolgt.

Og sådan ser de ud i dag, set fra nordøst, på Vestermarksvej 4

CEC

Kammeratskab og sammenhold i ”tiden, der fulgte” D.S.K. i Toftlund sogn

D.S.K. 1936-1988

Foreningen af Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere, almindelig kaldt D.S.K. blev oprettet i 1936. D.S.K. havde til formål at fremme danskheden og at styrke kammeratskabet blandt medlemmerne, som alle havde deltaget i første verdenskrig som tyske soldater.

Det blev skræddermester Wilhelm Hansen fra Aller, der efter en tur til Haderslev fik ideen, som skulle udvikle sig til noget så stort, som D.S.K. faktisk blev. Han havde i Haderslev hørt, at de tysksindede påtænkte at samle de tidligere krigsdeltagere – tysksindede som dansksindede – fra krigen i 1914-18 til en fælles ”kammeratskabsaften”. At de dansksindede krigsdeltagere kunne tænkes at deltage i sådan noget i en så alvorlig tid, harmede Wilhelm Hansen, og på hjemvejen opsøgte han værten på forsamlingsgården ”Frej” i Tyrstrup Mathias Pors. De blev enige om, at skulle dansksindede krigsdeltagere samles til arrangementer, skulle det være i en dansk forening.

Sagen blev drøftet med flere kendte personer i og omkring Christiansfeld, og det blev besluttet at gøre et forsøg på at samle alle dansksindede krigsdeltagere. Den 11.11. 1936 - på våbenstilstandsdagen - blev der holdt stiftende generalforsamling på forsamlingsgården "Frej". D.S.K. var blevet en realitet..

I februar 1937 blev D.S.K.'s hovedforening stiftet, og herefter gik det hurtigt med at oprette lokalafdelinger. Da der blev gjort status i 1938 var der 25 lokale D.S.K. afdelinger med i alt 1899 medlemmer. I 1939 var der 43 afdelinger med ca. 4.000 medlemmer og i 1944 var der 85 afdelinger med 7844 medlemmer. Dermed toppede D.S.K.'s medlemstal, mens antallet af afdelinger toppede med 94 i 1955. Desuden blev der oprettet afdelinger i København, Odense, Århus, Fredericia, Ribe og senere også i Flensborg.

På grund af foreningens store vækst vedtog man i 1938 at oprette 5 amtskredse som bindeled mellem de lokale D.S.K. afdelinger og D.S.K.'s hovedforening. Der var her tale om Haderslev Øster- og Vesteramt, Åbenrå, Sønderborg og Tønder amter.

På D.S.K. årsmødet i 1941 i Tinglev blev der taget initiativ til at udgive en årbog, og allerede samme år udkom den første årgang af de senere så kendte røde D.S.K. årbøger. Første årgang blev trykt i et oplag på 3.500 eksemplarer, og udgivelsen af årbogen fortsatte frem til 1972. Årbøgerne bragte beretninger om krigsdeltagernes oplevelser under krigen, fortalt af deltagerne selv, som de oplevede begivenhederne.

I modsætning til bl.a. tyske, franske og britiske krigsveteransammenslutninger, fremtrådte medlemmer af D.S.K. aldrig med uniformshuer, armbind, medaljer eller lignende. Medlemmerne bar kun et diskret knaphulseblem i sølv med de to slesvigske løver og teksten: "D.S.K. 1914-18."

D.S.K. var en særlig forening, da den var oprettet med henblik på at ophøre af sig selv, da der udelukkende kunne optages dansksindede sønderjyske krigsdeltagere fra krigen 1914-18. Tidligere danske soldater og veteraner fra frihedskampen 1940-45 blev af den årsag nægtet optagelse i D.S.K. Det var sammenholdet og kammeratskabet blandt krigsdeltagere fra 1. verdenskrig, der var foreningens formål – ikke D.S.K.'s overlevelse i sig selv som forening. Fra D.S.K. lød ordene: "D.S.K. skal gå ned med flaget oppe".

I 1960 var der endnu 5.000 medlemmer af D.S.K., men i 1970 var dette tal mere end halveret til omkring 2.400 medlemmer fordelt på 83 lokale D.S.K. afdelinger. I 1980 var medlemstallet 649 og 52 afdelinger. I 1987 var medlemstallet kun 65 og 13 afdelinger. Efter årsmødet i 1988 var der 93 medlemmer, alle i alderen 88-98 år. Tiden var kommet til at nedlægge D.S.K., hvis det skulle ske med maner, og årsmødet på Folkehjem i Åbenrå blev foreningens sidste.

I december 2004 døde den sidste sønderjyske krigsdeltager fra 1. verdenskrig og medlem af D.S.K. i el alder af 105 år.

D.S.K. i Toftlund Sogn

Foreningen af dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere Toftlund afdeling blev stiftet på Borks Gæstgiveri den 13. april 1937 og var blandt de tidligst oprettede D.S.K. afdelinger. Efter indbydelse fra bl.a. vognmand Niels Godtfredsen til danskere i Toftlund Sogn som havde deltaget i krigen, blev der opfordret til at få oprettet en afdeling af D.S.K. i Toftlund. Der var mødt 50 interesserede og mødet blev ledet af Niels Godtfredsen.

Efter en gennemgang af foreningens love og formål, som blev udførligt belyst af bankbestyrer Peter Ravn fra Christiansfeld, fortalte møller Anton Houborg om de mange nyoprettede D.S.K. afdelinger rundt om i Sønderjylland. Begge var inviteret til mødet som gæster.

Efter kaffebordet blev der foretaget valg til bestyrelsen. Til formand blev valgt postbud Christian M. Nissen, til næstformand tømremester Rasmus Rasmussen og til kasserer vognmand Niels Godtfredsen. Derudover skulle der vælges to bestyrelsesmedlemmer på et senere tidspunkt. Det blev Hans Carstensen og Herman Ahring. Afdelingens første fanebærer var bygmester Andreas Rudolph. Det årlige medlemskontingent blev fastsat til 2 kr.

På våbenstilstandsdagen den 11. november 1937 have D.S.K. Toftlund afdeling tilrettelagt en mindehøjtidelighed med kransenedlæggelse ved mindetavlen i Toftlund kirke over de faldne i krigen. Der blev nedlagt en laurbærkrans med rød-hvide bånd, og formand Christian M. Nissen holdt mindeord over de faldne fra sognet. Mindegudstjenesten blev holdt af pastor Lurfeldt. Der mødte ca. 150 mennesker til mindehøjtideligheden i kirken.

Afholdelse af mindehøjtideligheden på våbenstilstandsdagen blev herefter varetaget af D.S.K. de næste mange år fremover. Foruden mindehøjtideligheden om formiddagen, blev der afholdt offentlig sammenkomst på Frosch Hotel.

Grunden hertil var, at en gruppe borgere fra Toftlund havde indsamlet midler til køb af en fane til D.S.K. Toftlund afdeling, og den skulle indvies på behørig vis. Efter at der var blevet budt velkommen, blev fanen ført ind af landsinspektør Leide. Ved siden gik to unge hvidklædte piger og bagest fulgte D.S.K. Toftlund afdelings bestyrelse. Fanen blev skænket til D.S.K. Toftlund afdeling på Leides initiativ, og han overrakte den med nogle få ord i håbet om, at den måtte vaje i glæde og sorg.

Efterfølgende slog formand Christian M. Nissen det først søm i for kongen, det næste slog Hans Peter Boysen i for landet, et tredje slog Niels Godfredsen i for foreningen og det sidste blev slået i af Rasmus Rasmussen for freden. Herefter blev fanen erklæret for indviet af Peter Nissen, ældste medlem af D.S.K. Toftlund afd. Efterfølgende blev der holdt taler og sunget. Sammenkomsten samlede ca. 250 mennesker.

I årene 1938 og 1939 blev der ligeledes holdt festlige sammenkomster om aftenen på våbenstilstandsdagen, som samlede henholdsvis 300 og 250 deltagere. Derimod blev festlighederne udeladt den 11. nov. 1940 i respekt og stilhed for de danske soldater, som faldt i kampen mod den tyske besættelsesmagt den 9. april 1940.

Ved de mange sammenkomster og arrangementer D.S.K. Toftlund afd. afholdt gennem årene, var der fastlagt bestemte ceremonier. Efter at formanden havde budt velkommen blev der sunget en nationalsang, fx "Hil dig vor fane". Under afslutningen af sangen blev fanen båret frem til talerstolen, og de faldne kammerater fra krigen, afdøde medlemmer af foreningen og senere også faldne fra 9. april 1940 og fra frihedskampen 1940-45 blev mindet stående af forsamlingen, og fanen blev sænket til de afdødes ære. Så blev der igen sunget en sang fx "Slumrer sødt" og ved afslutningen af arrangementet var sangen "Kongernes konge" den foretrukne. Under sidste vers blev fanen ført ud.

Fanen og sangene var vigtige elementer i D.S.K. afdelingen. Ved et medlems begravelse mødte man ligtoget og deltog i følget til kirken. Herefter stod D.S.K. fanevagt, og man viste den afdøde kammerat den sidste ære ved at sænke afdelingens fane over den åbne grav og udtale et mindeord.

I 1941 blev det årlige D.S.K. amtsstævne for det daværende Haderslev vesteramt afholdt i Toftlund. Stævnet blev annonceret i avisen, hvor byens borgere blev opfordret til ”at klæde byen i festdragt ved flaghejsning fra morgenstunden”. Stævnet blev afholdt søndag den 29. juni og foregik på Frosch Hotel. Der deltog ca. 700 mennesker og i alt 13 D.S.K. faner fra Vesteramtet kunne tælles. Ved amtsstævner og årsmøder blev det en tradition, at man sendte et telegram til kongen med ønsket om ”styrke og sundhed”, og telegrammerne blev besvaret med tak fra kongehuset til stor glæde for D.S.K.

Efter forskellige taler og kaffebord samledes deltagerne til mindegudstjeneste i Toftlund kirke som var helt fyldt op. Efter fælles aftensisning og kammeratligt samvær sluttede stævnet k. 22

På generalforsamlingen den 18. marts 1942 vedtog man at hæve kontingentet med 50 øre til 2,50 kr. Der deltog 70 medlemmer i generalforsamlingen som blev holdt i Dansk Forenings bygning i Søndergade.

I april måned samme år kunne D.S.K. i Toftlund fejre 5 års stiftelsesfest, hvor også Dansk Forenings medlemmer var indbudt. Festen blev afholdt onsdag den 15. april 1942 på centralhotellet, og der deltog ca. 400 mennesker. Medlemmernes ægtefæller var også inviteret denne aften og efter underholdning leveret af soldater fra kasernen i Haderslev, sluttede festen med et par timers dans.

Særligt i starten af D.S.K. Toftlund afdelings levetid blev der afholdt mange møder og selskabelige sammenkomster, hvor der også deltog medlemmer fra andre D.S.K. afdelinger. Ofte var der fællesspisning på programmet, og så bestod menuen af gule ærter med flæsk. Det fremkaldte minder om forplejningen i felten under krigen, og det blev ikke spist, men ædt tappert!

På generalforsamlingen i 1943 blev det oplyst, at der var 132 medlemmer af D.S.K. Toftlund afd. Dette er det højeste kendte medlemstal for afdelingen, men hvor mange medlemmer der var fra starten, er desværre uklart da der ikke findes arkivalier, der kan belyse dette. Aldersmæssigt var der også en stor spredning blandt medlemmerne. Det ældste medlem var født i 1869 og de yngste i 1900.

På generalforsamlingen i 1946 blev malermester Oluf Gemmer valgt til ny formand for Toftlund afd. efter Christian M. Nissen, som dog forblev medlem af bestyrelsen. Samtidig blev Lorens Christensen valgt til ny fanebærer. Han afløste bagermester Adolf Petersen, som havde været fanebærer siden 1943.

I 1947 blev det vedtaget, at de af afdelingens medlemmer som havde haft eller som kunne fejre sølvbryllup fik et indrammet portræt af kong Christian den X foræret med en hilsen fra D.S.K. Toftlund afd. Derudover fik medlemmerne et D.S.K. bordflag i anledning af de runde fødselsdage.

I løbet af 1950'erne blev det to gange på generalforsamlinger foreslået, at hele D.S.K. Toftlund afd. kollektivt skulle melde sig ind i Hjemmeværnet. Forslaget blev stillet af formand Oluf Gemmer, men fik ikke stor opbakning og blev derfor ikke vedtaget. Oluf Gemmer selv var et meget aktivt medlem af Hjemmeværnet.

Fra omkring 1960 begyndte det for alvor at gå ned ad bakke for D.S.K. Toftlund afd. Fremmødet ved bl.a. generalforsamlinger og møder blev stadig mindre, og i 1962 blev generalforsamlingen helt udsat, da der kun var mødt 4 medlemmer! Det begyndte også for alvor at tynde ud i rækken af medlemmer, hvilket også havde indflydelse på afdelingens økonomi, der fra at have haft et årligt overskud, nu blev vendt til et underskud. Det forsøgte man at rette op på bl.a. ved afholdelse af gåsespil for på den måde at få penge i kassen. Der var jo stadig udgifter at betale selv om medlemstallet var faldende bl.a. til gaver, annoncer, kranse og transportudgifter.

På generalforsamlingen i 1966 foreslog fanebærer Rasmus Damm at modtage ligtogene ved afdøde kammeraters begravelse noget nærmere ved kirken, da han efterhånden havde svært ved at gå de lange ture. Rasmus Damm overtog posten som fanebærer efter Anders Carl Boysen, der blev valgt til fanebærer i 1952.

11. november 1970
Oluf Gemmer forrest
Poul Poulsen med lys hat
yderst tv Niels Jørgensen

I 1968 blev det årlige D.S.K. vesteramtsstævne afholdt i Toftlund. Stævnet blev holdt søndag den 16. juni på Frosch Hotel og kommunen havde i dagens anledning hejst flagallé i byens gader og opfordret borgerne til også at hejse flaget, så ”de gamle veteraner kan se, hvor velkomne de er i Toftlund!” Der var repræsenteret 12 D.S.K. afdelinger fra vesteramtet ved stævnet og sognerådsformand Ejnar Friis bød deltagerne hjertelig velkommen til Toftlund.

Efter middag på Frosch Hotel marcherede deltagerne med fanen forrest til Toftlund kirke, hvor pastor Henning Madsen holdt mindegudstjeneste. Hvor mange, der deltog i stævnet er uklart, men på det tidspunkt var der 375 medlemmer tilbage i Haderslev Vesteramt.

På generalforsamlingen i 1969 meddelte formand Oluf Gemmer, at D.S.K. Toftlund afd. var blevet tildelt en ny fane fra Danmarkssamfundet, og at faneoverrækkelse ville finde sted den 15. juni 1969 på 750 års jubilæumsdagen for Danebrog. Det skete ved et festligt arrangement, der startede ved Toftlundhallen, hvor 12 foreningsfaner fra byen og Toftlund Byorkester var mødt. Her bød Danmarkssamfundets lokale repræsentant købmand Jeppe Gaarde velkommen, hvorefter turen gik til Toftlund kirke hvor der var samlet ca. 200 mennesker. Her prædikede pastor Madsen og fortalte om Danebrog.

Fra 1969 modtog D.S.K. Toftlund afd. En årlig økonomisk julegave fra Sparekassen på beløb mellem 100 kr. og 300 kr., som var en stor hjælp.

I 1970 fratrådte Oluf Gemmer posten som formand på grund af sygdom og ny formand blev Niels Jørgensen, som også blev afdelingens sidste formand. Fra samme år blev der bevilliget kørsel med taxa til fanebærer Rasmus Damm ved afdøde medlemmers begravelse.

D.S.K. årsmødet blev i 1970 holdt i Toftlund og foregik søndag den 2. august på Frosch Hotel. Årsmødet fik en meget stor tilslutning, og der var mødt medlemmer og faner op fra 65 lokale D.S.K. afdelinger. Om formiddagen var der kransenedlægning i Toftlund kirke og bagefter hovedbestyrelsesmøde på Frosch Hotel. Eftermiddagen begyndte med, at fanebærerne marcherede fra Toftlund hallen til Frosch Hotel, hvor fanerne blev ført ind. Her bød formanden for D.S.K. Jens Andersen, Gråsten og borgmester Ejnar Friis deltagerne velkommen. Herefter var der tale af politimester Bengt Flagstad, og der blev sunget forskellige sange. Dagens hovedtaler var redaktør Jakob Kronika, Flensborg. Herefter blev fanebærerne med faner i busser kørt til Toftlund kirke, hvor pastor Henning Madsen som afslutning på årsmødet holdt mindegudstjeneste. De yngste medlemmer af D.S.K. var fyldt 70 år i 1970. Ved mindegudstjenesten på våbenstilstandsdagen den 11. nov. 1970 blev afdelingens nye fane indviet i Toftlund kirke. Fanen var i det forgangne år blevet dekoreret med D.S.K.

logo og tekst. Prisen for en fanedekoration var i 1970 den nette sum af 339,35 kr. Indvielsen foregik ved at Danmarkssamfundets repræsentant købmand Jeppe Gaarde slog det første søm i, andet søm blev slået i af skoleinspektør Juul Petersen og et tredje søm blev slået i af formand for D.S.K. Toftlund afd. Niels Jørgensen, som erklærede fanen for indviet og takkede mange gange. Mindegudstjenesten blev holdt af pastor Henning Madsen.

Herefter var der ikke længere opbakning til generalforsamlinger og møder og i løbet af 1970'erne holdt man op med at holde generalforsamling, og der blev ikke foretaget nyvalg til bestyrelsen. Den daværende bestyrelse erkendte, at den måtte varetage foreningens interesser, så længe den bestod. Den sidste bestyrelse bestod af Paul Petersen, Peter Godtfredsen og Niels Jørgensen.

Størstedelen af afdelingens tilbageværende 30 medlemmer i 1970 havde rundet 80 år – nogle endda mere, og flere medlemmer kunne i 1970'erne fejre guld- bryllup og enkelte også diamantbryllup. Økonomisk klarede afdelingen sig godt, selv om det var vanskeligt at opkræve kontingent fra medlemmerne. Her var den årlige økonomiske julegave fra Sparekassen en stor hjælp, og afdelingen fik lovning på, at denne håndsrækning ville fortsætte så længe afdelingen bestod. Pengene blev først og fremmest brugt på gaver til medlemmerne og til kranse med bånd ved begravelser.

På et møde den 25. oktober 1978 på Frosch Hotel vedtog de sidste 16 medlemmer af D.S.K. Toftlund afd. at opløse afdelingen ”inden den smuldrer væk af sig selv”, som formand Niels Jørgensen udtalte. Det blev besluttet at præsentere fanen for sidste gang ved mindehøjtideligheden i Toftlund kirke på våbenstilstandsdagen den 11. nov. 1978- præcis 60 år efter krigsafslutningen i 1918. Desuden vedtog man, at fanen skulle afleveres til museet på Sønderborg Slot. Efter at have eksisteret i mere end 40 år var D.S.K. Toftlund afd. Dermed nedlagt og et godt kammeratskab og sammenhold blandt medlemmerne var afsluttet. Ligeledes var det slut med at kunne se og opleve afdelingen i bybilledet ved de forskellige D.S.K. arrangementer og andre lejligheder, som mange endnu husker.

Afdelingens fane blev efter at være blevet opbevaret på Lokalthistorisk arkiv afleveret til Museet på sønderborg Slot i 1999, hvor den nu opbevares.

Det sidste medlem af D.S.K. Toftlund afd. døde i december 1994.

Dan Obling

En berejst kikkert

Poul Petersen blev født den 25/3 1892 i Stenderup. Hans fødegård lå på Midtervej 12. Det er den gård, der i dag ejes af Henrik Hansen. Poul Petersen var som så mange andre unge sønderjyske mænd med i 1. verdenskrig fra 1914-18.

Gennem hele krigen blev Poul Petersen trofast ledsaget af sin fine messingkikkert. Den kunne trækkes ud, så den blev lang og forstørrede det landskab eller de objekter, han kiggede på. Mens han var i krig, var kikkerten et vældig nyttigt redskab.

Hans datter Anne Sørensen, Nyboder 86, Toftlund har arvet kikkerten. Den virker stadig upåklageligt og er et interessant minde fra en svunden tid.

I oktober 2007 besøgte Anne Sørensen Lokalhistorisk Arkiv og medbragte kikkerten og et billede af Poul Petersen i uniform og til hest. Poul Petersen døde i foråret 1992 ganske kort tid før sin 100 års fødselsdag.

Anne Sørensen fremviser sin fars kikkert

Nedskydning af bombefly

Chris Jørgensen, som stammer fra Ørderup, men nu er bosat i USA, har i sine erindringer i Sønderjysk Almanak 2008 skrevet om sine iagttagelser ved nedskydningen af et amerikansk B17 bombefly her på egnen under 2. verdenskrig. Han mener det er i 1942 eller -43. Ved henvendelse til Arkivet her i Toftlund har han søgt om nærmere oplysninger om hændelsen, hvor han så ildkampen mellem bombeflyet og en tysk jager og efterfølgende 4 mand springe ud med faldskærm. Dengang i maj 2007 kunne vi ikke hjælpe med skriftlige oplysninger, men et øjenvidne, David Carstensen beretter, at to jagerfly fra Skryd-

Billedet her viser den af Kaj Christensen nedstøbte propelvinge

strup i 1944 forfulgte og nedskød bombeflyet, der styrtede ned i nærheden af hans forældres hus ved Arnum. Sammen med en østpreussisk flygtningedreng hentede han en næsepropel på en trækvogn, og de fik også tappet $\frac{1}{2}$ l olie af de ødelagte rør. Han mener at 1 besætningsmedlem blev såret og gemte sig hos landmand Midtgaard, 2 blev fanget af tyskerne, mens det lykkedes de sidste 4 ved modstandsbevægelsens hjælp at flygte til Sverige.

På et opslag i Højrup præsteskov er der for nylig opsat en lille informationstavle i nærheden af den på billedet viste nedstøbte propelvinge.

Teksten er som følger:

”Kugleregner over egnen – propelvinge fra amerikansk super flyvende fæstning.

Fra en vinterdag i feb./marts måned 1944 fortæller forskellige mennesker fra Højrup følgende historie. En amerikansk 4 motors (3 propel-

vinger på hver motor) super flyvende fæstning – bombemaskine med maskingeværskytter for og agter og i bund og top – bliver ind over Fladbælle angrebet af tyske jagermaskiner hjemmehørende på den ny-anlagte flyveplads i Skrydstrup. Der udkæmpes et veritabelt luftslag, hvor folk i Højrup må søge dækning for maskingeværkuglerne fra luftkampen – kugler som gennemborer tage på stalde og lader. Den angrebne amerikanske bombemaskine bliver beskudt og motorer bryder i brand. Besætningen (måske op til 8-10 mand) må forlade maskinen med faldskærm, reddes og opholder sig på egnens gårde indtil de hjælpes ud af landet. Maskinen falder ned i Præstemosen på stedet her. Vragrester spredes over et større område. Tyske soldater kommer hurtigt til stede og afspærrer området.

- og så fortæller Kaj Christensen, Stenbækvej følgende historie:
”Jeg var 9 år gammel og boede i Toftlund, hvor min far var skomager. Dagen efter nedskydningen af den amerikanske bombemaskine cyklede Knud Lau og jeg – naturligvis som de nysgerrige drenge vi var – ud til nedslagsstedet. Vi kunne ikke komme tæt på vraget, men fandt en propelvinge, som vi fik op på varecyklen (en long John), som Knud cyklede på og tog den med os hjem. Den stod nogle dage hos Knud, det var jo ham, der havde haft cyklen, som kunne transportere propelvingen, men jeg ville så forfærdelig gerne have den – og Knud ville gerne have et par nye gummistøvler! Min far forhandlede gummistøvler og dermed kom bytteriet i gang. Knud fik gummistøvler og jeg fik propelvingen. Den har fulgt mig siden. Vi har haft den stående ude i vores have og den amerikanske kaptajn på den nedskudte bombemaskine besøgte engang i 1990’erne egnen her. Han var på nedslagsstedet og beså propelvingen i min lade. Da aftalte vi, at han måtte få den, hvis han kunne få den med hjem til USA. Det viste sig at være for besværligt, så derfor er den i min varetægt endnu. Men hvis den kunne blive placeret på åstedet, ville det være det rigtige.”

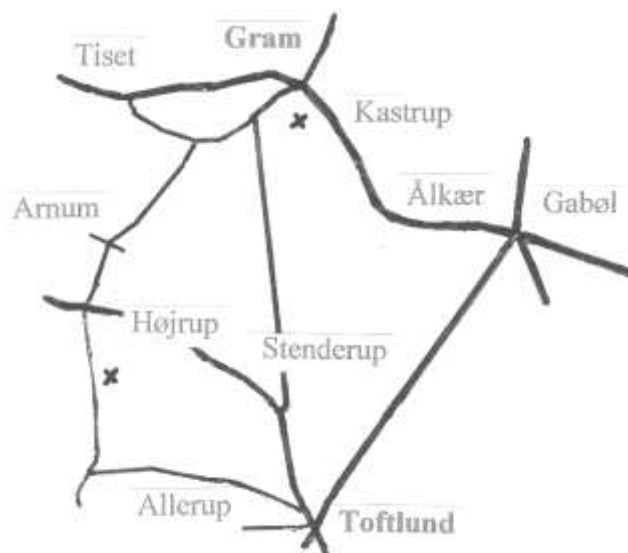
Det var teksten, men da der ikke helt er overensstemmelse mellem de nævnte beretninger, har jeg prøvet at finde ind til kernen af hvad der virkelig skete. Og der er hen imod krigens slutning her på egnen 2 nedskydninger, som synes at kunne relateres til ovenstående.

I ”Jydske Tidende” den 20-4-1944 er der beretning om et engelsk fly, der natten mellem den 18. og 19. april styrter brændende ned på en mark, tilhørende gdr. Jørgen Gram, Jenning pr Gram. Endvidere står der, at 2 af maskinens besætning, der bestod af new zealændere, sprang ud med faldskærm.

Lærer Steffen Steffensen, Ålkær (lidt vest for Gabølkrydset), der førte dagbog under hele krigen, skriver 19-4-44 bl.a.: ”Heftig luftkamp herover sidste nat, en engelsk bombemaskine med 7 new-zealændere nedskudt i Jenning lige efter midnat”. Og 20-4: ”Flere dræbt i Gram ved nedstyrtningen i går. En skal begravnes i Gram, 2 ligger under maskinen endnu”

I 1994 udgav Lokalthistorisk Arkiv for Gram og omegn et tidsskrift, hvori mindehøjtideligheden i anledning af 40 års dagen beskrives. Til stede er en overlevende fra styrtet, navigator L. McFarland samt husmand Arne Carstensen fra Bevtøft, der i sin tid skjulte McFarland på høloftet. Flyet, et stort 4-motors Short Sterling bombefly på vej hjem efter mineudlægning på Kielerbugten, blev skudt i brand af en tysk natjager. 4 besætningmedlemmer omkom i forbindelse med styrtet, og ligger begravet på Gram kirkegård.

2 andre besætningsmedlemmer blev hurtigt fanget af tyskerne, mens McFarland tog turen gennem engene til Birkelund og blev skjult på høloftet, og senere hos lærer Sminge på Rangstrup skole. Før en videre flugt blev organiseret, blev han dog opsporet af tyskerne og sendt i tysk krigsfangelejr.

Krydsene på kortet viser de 2 bombeflys nedslagssteder.

Den anden nedskydning, som sandsynligvis er den som både David Carstensen og Kaj Christensen erindrer, skete den 26. feb. 1945.

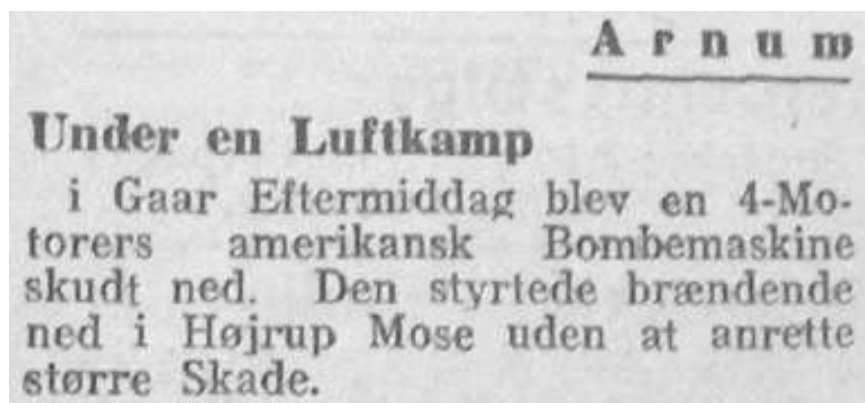
Steffen Steffensen, Ålkær, skriver i dagbogen den 26-2-45: "Amerikansk maskine nedstyrtet i egnen, 6-8 mand sprunget ud i faldskærm. En mand faldt mellem L. Thomsens og Niels Skøtts gårde med brækket ben, en anden ved Niels Tryks lade; han forsvandt, og tyskerne var hårde ved Niels

Tryk i forhøret. En faldt længere sydpå. Maskinen kom fra sydøst, langsomt, mens den skød stærkt lige her over. Den vaklede, gik snart op, snart ned, og drejede til sidst om på den ene side. Det siges, den faldt ned ved Arnum". Og 27-2.: "Det lykkedes at finde den sidste amerikaner her, i Niels Tryks halmstak, og i dag har tyskerne bedt om godt vejr fordi de optrådte så ubeherskede i går".

Men der findes en mere udførlig beretning, nemlig fra en af besætningen, Russell S. Bodwell, som sammen med John Kozdeba blev reddet af Hans Karl og Gunnar T. Hansen fra Gram og senere af frihedskæmpere. I Bodwells beretning, som findes oversat til dansk i Årsskrift 2006 fra Gram Lokalhistoriske Arkiv, fortæller han bl.a., at de sammen med 1100 bombefly og 700 eskorterende jagere deltog i et bombetogt mod Berlin. Over byen mistede de 2 af de 4 motorer, hvilket betød, at de måtte forlade eskadrillen og flyve tilbage, mens de kastede våben, ammunition og andet ud for at lette flyet. Hjemturen skete ad en nordligere rute end den sædvanlige, idet man så regnede med at være mindre udsat for at blive opsporet af tyske jagere. Men over Danmark blev de snuppet af to tyske Me 109 jagere og nedskudt kl. 17.10. I beretningen nævnes også, at de 2 reddede sprang ud af maski-

nen noget senere end den øvrige besætning. Endvidere er den videre flugt, arrangeret af modstandsbevægelsen, udførligt beskrevet.

”Dannevirke” bringer kun denne lakoniske meddelelse, og i ”Jydske Tidende” er der intet nævnt i dagene efter.

I en avisartikel fra 1994 fortæller den tidligere modstands-byleder i Gram, Karl Müller, der var impliceret i aktionen: ”To af USA-flyverne blev skjult af modstandsbevægelsen i en skurvogn, og senere fik de civilt tøj og kom til Sverige. De var i tjeneste igen en måned efter styrtet ved Lindetskov. En tredje flyver brækkede benet og blev fanget af tyskerne, der førte ham til Gram skole, hvor tyskerne holdt til. De andre seks flyveres skæbne kender jeg ikke. Piloten, der var blandt de to, som modstandsbevægelsen fik til Sverige, har senere flere gange besøgt Gram”.

CEC

Denne fabrik fejrer i år 75 års jubilæum.

Lokalhi-

storisk Arkiv bringer en udstilling om kartoffelmelsfabrikken i juni og august måned.

Marie Markussen

- minder fra et travlt køkkenliv

Marie Markussens køkken dufter af mad. Hun er ved at skære kål og skal have medisterpølse og hvidkål til aftensmad. På bordet ligger resten af en roulade, som hun bagte til de gæster, hun havde i går. Man skulle ikke tro huset blev beboet af en ældre, enlig dame på 83.

Det er et praktisk køkken, hvor der er blevet produceret masser af lækkerier. Småkager, kransekage, frikadeller, tærter – ja alt, hvad man kan forestille sig af godt.

Marie ligger aldrig på den lade side. Hun er født i 1924, men man mærker ikke, at hun er over 80. Hun har stadig overskud til at tage sig af dem, der ikke har så lyst et sind som hun selv.

”Jeg blev født den 27/1 1924 i Stepping,” fortæller Marie. ”Jeg er den næstnyngste af en flok på 8 børn. Der var 6 drenge og to piger. Min mor døde allerede i 1928, altså da jeg var 4 år og så stod min far der med 8 børn. Han var tømrermester, og den første danske sognerådsformand i Stepping. Han havde et stort ord at skulle have sagt i det lille lokalsamfund, og han var sognerådsformand, indtil han var ældgammel.

Far havde skiftende husholdersker til at stå for huset, og jeg fik derfor en lidt barsk barndom uden megen kærlighed.. I dag er det sådan, at

hvis en familie mister en af forældrene, bliver der hjulpet fra det offentlige med alt muligt lige fra økonomi til psykologhjælp. Dengang måtte folk klare sig selv, og det blev en gang imellem derefter.

Far var ikke et venligt menneske. Han var tit sur og tvær og var en meget hård mand. Når han tog telefonen, bjæffede han arrigt – undtagen når det var præsten, der ringede. Så rejste han sig op og tog hatten af, mens han snakkede!

Jeg var et sølle skravl som barn. Jeg var tit syg. Det var ørerne, det var galt med. Det har forfulgt mig livet igennem, så i dag har jeg høreapparat.

I skolen var jeg ikke dygtig. Der var to lærere i Stepping Skole. Den ene var rigtig dårlig, og af ham lærte jeg ingenting. Nu var jeg også tit syg, så det kunne være en af grundene. Jeg forsømte meget og lærte ingenting.

Som 14-årig kom jeg ud at tjene. Imidlertid var jeg kun i pladsen ca. 1 måned. Så blev jeg syg, og jeg kom på sygehus i Kolding i 3 mdr.

Derefter kom jeg en sommer på ungdomsskole i Skanderup, og her lærte jeg mere, end jeg havde lært alle årene i Stepping skole. Jeg var vældig glad for at være på ungdomsskole.

Piger dengang sidst i 1930'erne skulle selvfølgelig ud at tjene, så jeg kom til Hejls på en gård. Forholdene dengang kunne godt være barske. I julen skulle jeg hjem til Stepping, så jeg cyklede, men så blev der et frygteligt snevejr. Ingen kunne komme igennem. Da vejene blev farbare, kunne jeg ikke cykle, så jeg gik hele vejen fra Stepping for at komme tilbage til pladsen i Hejls. Min madmoder var rasende, fordi jeg ikke kom til tiden. Alle kakkelovnene var kolde og opvasken stod til mig fra flere dage. Jeg blev så gal, at jeg sagde op til maj. Da jeg ringede og fortalte far det, fik jeg også skældud af ham, så det var en værre jammer.

Jeg ville gerne have været syerske, men jeg havde ikke råd til at være i lære, så jeg måtte ud at tjene igen. Jeg kom til Vejle og var i huset der i 2½ år.

Så lokkede København. Jeg kom i huset hos en præstefamilie, men jeg kunne ikke lide at være der. Det var under besættelsen. Alt var rationeret, og præstefamilien holdt mange møder, hvor der skulle serveres

kaffe og bages kage. Der var ikke meget at lave af, så det blev for træls.

Jeg fandt også ud af, at jeg ikke var bymenneske. Jeg var der i øvrigt lige dengang mordet på Peter Bangs vej fandt sted. Det var Jakobsens, der blev myrdet. Det var en uhyggelig sag, som optog os alle meget. Efter ½ år havde jeg fået nok af København, så jeg fik igen plads i Vejle. Jeg blev syg igen og kom hjem til Stepping. Fars husholderske var ikke glad for, at jeg kom hjem. Hun spurgte far, om det var meningen, at jeg skulle blive i huset, så jeg kunne nok forstå, at det var på tide at finde et arbejde og komme derfra.

Jeg flyttede vestpå, og det har jeg aldrig fortrudt.

Jeg så i avisen, at et ungt lægepar fra Sønderborg skulle flytte til Toftlund og søgte en ung pige. Jeg søgte jobbet og fik det. Det var 1. marts 1945.

I dag tager det 20 min. at køre til Stepping. Dengang var det en længere rejse. Først cyklede jeg fra Stepping til Sommersted. Så kørte jeg med tog fra Sommersted til Over Jerstal. Derefter skulle jeg atter på cyklen til Bevtoft og herfra gik rutebilen til Toftlund. Man skulle altså skifte nogle gange for at komme den korte tur.

Det var lille Klausen der kørte rutebilen, der selvfølgelig havde gas-generator på køleren. De eneste passagerer foruden mig var en flok tyske soldater. Jeg kan huske, at jeg tænkte, at de nu var begyndt at sende børn i krig. Det var ganske unge fyre, der var soldater.

Bussen holdt ved Centralhotellet, og her havde jeg fået at vide at jeg skulle stå af. Der gik en vejmand, så jeg spurgte ham, om han kunne vise mig vej.

”Hvor skal du da hen?” spurgte han

”Til Skovly” svarede jeg.

”Så skal du bare gå ligeud” sagde han ”og så til venstre.”

Jeg kom til et kæmpehus. Det var stort og næsten tomt. Det unge lægepar, der lige var flyttet ind, havde ikke mange møbler, så det meste af huset var tomt. Det var også koldt. Der var et kæmpestort fyr, men da man ikke havde noget at fyre med, hjalp det ingenting. I køkkenet var der et stort flisekomfur, og det var det eneste regulære ildsted i hu-

set. Hvis vi lukkede døren op til køkkenet kunne lidt af varmen trække ind i den tilstødende spisestue.

Det lykkedes mig hurtigt at få ild i komfuret.

”Hvordan søren har De klaret det?” spurgte min unge frue. Det var doktor Thygesens kone. Hun kunne ikke få ild i det. Det fik hun nu lært.

Gulvet var koldt og bart. Man kunne ingenting købe, så Thygesens følte sig meget heldige, da de fik et gulvtæppe. Det var ganske vist lavet af papir, men det var bedre end ingenting. Hunden Skipper kunne også godt lide tæppet, så den åd det meste af det!

Fru Thygesen ventede sit andet barn, da jeg kom til. Tyskerne beslaglagde skoler og store huse, og de kom og ville beslaglægge en del af huset. Det fik Thygesens dog afværget. De tyske soldater var ved at bygge en pansergrav lige bag ved Skovly. Det var strengt forbudt at gå derhen.

Ved siden af Skovly i det der senere blev landmålerkontor, boede politimester Schack. Han var gået under jorden, og hans kone havde også forladt huset, der stod uden opsyn. Fra kommunen kom der bud, om vi ville hjælpe med at passe på politimesterens ting ved at tømme hans hus og sætte tingene over i Skovly. Der var jo masser af uudnyttet plads. Man var bange for at tyskerne ville plyndre det forladte hus.

Vi flyttede alle de fine møbler og malerier. Der var kaffestel og spise- stel og sølvtøj i massevis, og det blev alt sammen flyttet over i Skovly.

Den fjerde maj om aftenen råbte Thygesens op til mig på mit værelse, om jeg godt ville passe telefonen, for der var så mange rygter i byen, og de ville gerne en tur ud for at se, om det var rigtigt at tyskerne var på vej ud af landet. Da de efter en tid kom tilbage var de slemt højrøstede. Krigen var forbi! Det varede ikke længe før politimester Schack kom tilbage og vi kunne begynde at flytte alle sagerne hjem igen.

Villy som
soldat

Fru Schack holdt et fint selskab som tak. Jeg var selvfølgelig kun med for at varte op, men jeg kan huske, at det var første gang, jeg så, at man havde skylleskåle til bords!

Jeg var hos Thygesens i 3 år i første omgang. I 1948 flyttede jeg til Over Jerstal til doktor Rønneberg. Her var jeg en tid, men jeg havde jo truffet Villy på det tidspunkt.

Han havde først tjent på landet blandt andet på Enggården hos Rossen. Her havde han set, at Rossen havde taget lån i gården, så det endte med, at han gik konkurs. Det var i de frygtelige tider i 30'erne.

Nu var Villy blevet murer hos sin bror Nikolaj Markussen, og han byggede et hus til os på Rolighedsvej i Toftlund. Han byggede selv huset. Villy fik en lære for livet, da han var på Enggården, så han indskærpede mig altid, at lige meget hvad jeg gjorde, så måtte jeg ikke optage lån i huset.

I 1951 var huset færdigt, og vi blev gift og fik Erik samme år. I 1953 blev Svend født.

De første år i mit ægteskab var gode. Det var en selvfølge, at jeg var hjemmegående. Jeg havde jo både huset og børnene at passe, og der var nok at se til.

Fyret, som Villy havde installeret, var ikke nyt, og der var somme tider bøvl med det. Men da Villy satte en ære i at alt var betalt, var der ikke noget at gøre ved det. Vi måtte nøjes med det, vi havde. Der skulle fyres i det en gang om dagen. I køkkenet var der brændekomfur.

En gang om ugen spillede Villy kort. Han gik hen på Frosch' hotel og spillede skat. Han spillede med Andor Andresen, Viggo Zerlang og Nis Rossen, som han kendte fra Enggården, men som nu var gået fra gården. Det var en ugentlig fornøjelse, som jeg undte ham godt. Ellers passede han sit arbejde omhyggeligt.

I 1960 fik han den første blodprop, og det var naturligvis et chok for os. Men han kom nogenlunde over det og blev i stand til at arbejde igen. I de følgende år fik han en række blodpropper og i 1965 døde han.

Jeg var alene med to drenge på 12 og 14 år.

Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle gøre, men jeg måtte naturligvis se at finde mig et arbejde. Villy havde ikke været meget for fagforeninger,

så der var ingen hjælp at hente fra den side. Der var i det hele taget ingen hjælp at hente. Jeg måtte smøge ærmerne op og tage fat.

Jeg kunne blive hjemmehjælper, så det blev begyndelsen.

Dengang var forholdene anderledes for hjemmehjælpere. Vi fik 5 kr. i timen, så det var ikke meget. Der var heller ikke tale om, at man nøje overholdt sin fyraftenstid. Man blev ved med at arbejde, til man var færdig. Uden overbetaling.

Jeg kom til at glæde mig over Villys syn på det med at optage lån i huset, for mit hus var betalt, så jeg kunne blive boende, hvor jeg var, men jeg kunne ikke leve af hjemmehjælperjobbet.

Min gamle arbejdsgiver doktor Thygesen meldte sig straks og tilbød mig timer der. Familien kunne sagtnes bruge ekstra rengøring og hus-hjælp, så jeg begyndte igen der i huset.

Efterhånden fik jeg min gang hos mange familier. Mest ved store fester, men også til daglig hjælp. Nogle gange bredte forbindelsen sig fra generation til generation. Jeg var fx i Ørderup hos Ane Schmidt. Hun havde et dejligt, smukt hjem og var hurtig og dygtig. Da jeg havde hjulpet hos hende spurgte den ene af hendes døtre, om jeg kunne hjælpe der. Og senere hjalp jeg hos en anden af Anes døtre. Det bredte sig som ringe i vandet.

Jeg havde to gamle naboer, som vi alle tre i familien holdt meget af. Det var lærer Ringbro og hans kone. De boede ved siden af os, og vi havde meget med dem at gøre. Et år var der et frygteligt vejr i julen. Ringbros var rejst på familiebesøg, og jeg skulle kigge efter deres hus. Juleaftensdag ringede de hjem.

”Vi kører hjemad” sagde Ringbro.

Det var usædvanlig koldt den vinter, og jeg havde ikke tændt for varmen i deres hus, da jeg regnede med, de ville blive væk julen over.

Hurtigt kom der varme på, men huset var stadig iskoldt, da Ringbros nåede hjem. Resultatet blev, at de holdt juleaften hos mig og drengene. Det blev første, men ikke sidste gang det skete. Fra det år kom Ringbros hvert år over til os juleaften.

Over for mig boede inseminør Andersen. Han var fra Sjælland og plejede at være sammen med sin familie i julen, men et år kom han og

sagde, at dem han plejede at besøge, ville rejse ud i julen, så han var alene. Det kunne vi jo ikke have.

”Kom over at få et kalkunlår!” sagde drengene så.

Efter den jul var Andersen også fast inventar hos os juleaften.

Vi har i det hele taget holdt jul med mange forskellige mennesker. For et par år siden overtog Svend juleaften.

”Nu har du holdt ensomme gamles jul tit nok, mor,” sagde han. ”Nu er det vores tur til at holde jul for dig!”

Mange af mine kunder blev også mine gode venner.

En af dem var gamle Nis Østergård. Når jeg kom hos ham, havde han altid dækket bord. Så skulle vi først have kaffe og snakke. Det var før kaffemaskinens tid, så han havde en kogeplade stående, hvor han varmede vand. Jeg skulle putte kaffe i, så jeg fik den rigtige styrke. Han sagde, at man aldrig skulle forhaste sig. Han selv havde været ungkarl i 40 år og været krigsdeltager, før han mødte sin kone. Da han kom hjem fra krigen, mødte han en krigsenke og giftede sig til 3 børn.

Sammen fik de endnu 3 eller 4 børn bag efter. Det ene af hans stedbørn var Mie

Berndt, der nu bor på Toftegården. Han var en sjov og rar gammel mand, som jeg nød at komme hos.

En anden af kunderne var gamle Møller nede fra el-værket. Han var udlært snedker. En af hans historier var, at han en dag stod ved elværket og kiggede ud på Vestergade. Her så han over på urmager Bruhns hus, hvor Vestkysten var ved at indrette kontor. Der skulle sættes et stort vindue i ud mod Vestergade, og det var Anker Jensen, der skulle gøre det. Anker Jensen målte og bøvlede og havde svært ved at få det store vindue på plads. Gamle Møller stod og kiggede. Så gik han over til Anker Jensen og sagde: ”Nå Anker, det passer nok ikke. Det er vist ligkistemål, du har brugt!” Han morede sig vældig over historien.

Erik og Svend

En tredje af mine kunder var Nis Petersen – en ældre ungkarl. Jeg gjorde hovedrent hos ham en gang om året, og ud over det gjorde han ellers ikke rent, så det var noget af et arbejde, når jeg skulle i gang der. Jeg græd somme tider af ærgrelse, når jeg skulle i gang med alt skidt!

Sådan havde jeg mange kunder. Alle forskellige, men de fleste flinke og rare.

I alle de år jeg har været kokekone, har jeg oplevet utrolig mange sjove og spændende ting. Jeg fik et godt indblik i, hvor forskellige folks hverdagsliv er, og jeg oplevede stressede situationer, hvor det var om at bruge sin fantasi og sin kreativitet for at få tingene færdige.

Omkring 1960 husker jeg, at der skulle være demonstration af grønthøstere ved kartoffelmelsfabrikken. Det var hen imod høst, og alle landmænd var indbudt til at se en ny grønthøster i arbejde. Frosch Hotel skulle levere menuen, der bestod af hakkebøf med bløde løg.

Lily Frosch havde lejet mig og en anden kone til at lave maden i feltkøkken. Det var før plastiktallerkenernes tid, så Johannes staldkarl var med til at vaske op. Han stod ved en stor balje med ikke alt for rent vand. Slagter Popp leverede det hakkede kød i store zinkbaljer, og så var det ellers bare om at komme i gang. Vi pillede løg, så tårerne sprang. Her var vi nødt til at sætte Johannes i sving med at hjælpe, og det gjorde han da også. Så skulle kartoflerne skrælles, og der var mange. Vi havde 3 store gasblus. Til sidst blev bøfferne formet og stegt, og så begyndte landmændene ellers at komme. De stod i kø i lange baner. Det kostede 15 kr. for hver bøf, vi langede over disken, og vi skulle også tage imod betalingen. De var gang i forretningen. Da det blev røgtetid, havde vi udsolgt.

Det blev en stor succes. Da vi kom tilbage til Frosch's Hotel om aftenen var ALT spist rub og stub. Vi var hundesultne, for vi havde ikke haft tid til at spise, så Lilly Frosch lavede brasede kartofler og spejlæg til os.

Det var en tid, hvor der stadig var ganske primitivt nogle steder. En gang skulle jeg lave mad til en konfirmation. Det var ude på landet. Der var ikke indlagt wc, så gæsterne måtte ud bag køerne. Der var et rodet køkken, hvor det var svært at finde, hvad vi skulle bruge. Da jeg

spurgte efter, hvor kartoflerne stod, måtte jeg ud i marken at grave dem op, før jeg kunne begynde at skrælle!

Jeg hjalp også på Østerkroen, når der var fest. Da en af Schmidterne fra Tirslund fyldte 75, havde han inviteret en masse gæster. Han syntes, det var så upersonligt at skrive indbydelseskort, så han havde ringet rundt til alle dem, der skulle med. Han havde sagt til dem alle:

”Tag dog børnene med!”. Det sidste glemte han nu at sige på Østerkroen, så der var dækket til 15 færre, end der kom.

”Det er godt, der er vand i vandhanen!” sagde Søster. Vi fik suppen til at slå til! Det var værre med tarteletterne. Da tømte vi lageret hos bager Ingwersen. Alligevel slog de ikke til. Det var lidt af et mareridt, men i erindringen er det sjovt.

Min kundekreds var stor, og somme tider var jeg udenbys. Engang kom jeg i et vældig fint hus, hvor køkkenet var et syndigt rod, som jeg først måtte rydde op i, før jeg kunne gå i gang. Vi skulle have dyrekølle, men der var slet ikke plads i den lille ovn. Jeg måtte sætte halvdel i naboens ovn, og hun var så venlig at tilbyde at passe stegen, så jeg ikke skulle løbe frem og tilbage. Det eneste, konen i huset havde forberedt var et stort fad grøn salat. Alt det andet skulle jeg klare. Jeg fik stress og kastede op af overanstrengelse.

I gamle dage fik man altid klar suppe, når der var fest. Jeg lavede mad hos en husmor, der kogte suppe, så skummet stod ovenud af gryden. Hun havde haft fuldt tryk på suppegryden i timevis og så kom jeg der og skulle se, om jeg kunne få det til at blive klar suppe.

Når jeg ser tilbage på alle årene, har det været gode og travle år. Jeg har altid kunnet lide, at der skete noget omkring mig.

Begge mine drenge har klaret sig godt. Erik den ældste kom i lære hos Høegh. Han blev senere pædagog og er i dag i en musikforretning.

Mens han var pædagog var han i en børnehave i Hørning ved Århus. Her skulle børnene på landet for at se, hvor maden kommer fra. Erik slagtede en høne med børnene. Da de kom hjem klagede et forældrepar til børnehaven. De mente, det var for barsk for børn at se et dyr blive slagtet. Man undrer sig jo lidt somme tider.

Svend kom i lære i Autohuset, men han uddannede sig senere til bibliotekar og er i dag ansat i Åbenrå.

Da Thygesens var døde, hjalp jeg meget hos dyrlægens. Og også hos pastor Madsen. Da pastor Madsen fyldte 75 blev jeg inviteret med til festen, og jeg ville gerne give ham noget særligt. Jeg har aldrig været en ørn til at sy, men jeg havde bestemt mig til, at jeg ville prøve at sy en lille præstekjole og en præstekrave. Da gaven blev afleveret, kom fru Madsens søster, der er kunstner, og roste min ide. ”Vi kunstnere må holde sammen!” sagde hun. Det var jeg stolt af.

Jeg har næsten kun mødt positive flinke mennesker i mit liv.

”Du har et lyst sind,” sagde en af mine gamle naboer fra Stepping.

”Det kan du ikke have fra din far!”

Jeg har heldigvis stadig lyst til at lave mad og gå i køkkenet. Jeg laver god mad til mig selv og også somme tider til andre, hvis lejlighed byder sig. Da fru Borchart levede, gik jeg hver dag om til hende. Hun var frisk og dejlig at snakke med. Min gamle nabokone Grethe Madsen var også en af dem, jeg tit besøgte. Hun døde her for nylig.

Jeg har det godt bortset fra en smule gigt. Gigten har det bedst, når jeg er i gang. Det duer ikke at sætte sig for meget. Når børnebørnene er på besøg er de så kærlige og omsorgsfulde.

”Vi klarer indkøbene!” siger de.

Men det duer ikke. Jeg kan mærke, når de er væk, at gigten er blevet værre. Man skal holde sig i gang. Så holder man længere. Det er nu mit motto.”

(Søstre Thygesen. Marie sammen med sin eneste søster, Birthe, der boede i England det meste af sit liv.)

I den grønne skov

I dag er der ikke mange, der husker Morten Eskesen (1826-1913), men for godt 100 år siden var han kendt i hele Danmark. Det var skjalden og forfatteren Morten Eskesen, der fandt på de såkaldte Mandbjergmøder, som stadig huskes i dag.

Morten Eskesen var lærer i Hyrup. Her havde sognefogedens søn været på Rødding Højskole, og han fik den nye unge lærer med på ideen om at lave et mindemøde for slaget ved

Isted. Man kunne ikke finde en taler, men blev enige om at der skulle synges og snakkes, og det måtte folk så selv gøre. Det blev en stor succes, men de vågne bønder i Geestrup tænkte, at de hyruper ikke skulle have herlighederne for sig selv.

Om vinteren samledes de unge hos gårdejer Mathias Refslund, Geestrup. Han var initiativtager til at mødet på Isteddagen blev en tradition og blev flyttet fra Hyrup til Mandbjerg Skov. Fra 1852 blev mødet holdt i det grønne. Man nøjedes ikke længere med at folk underholdt sig selv. Der var talere og sangere, og folk kom langvejsfra for at deltage i møderne.

Man kan stadig se rester af mødestedet i Mandbjerg Skov.

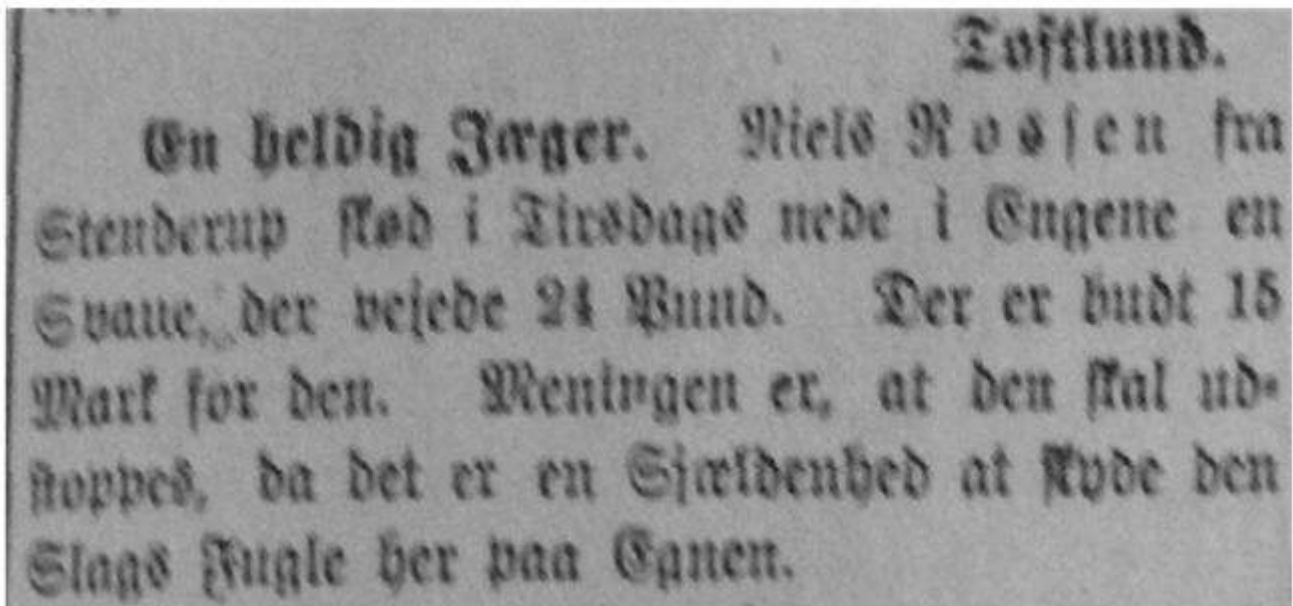
Morten Eskesen er glemt af de fleste. Nu huskes han mest for at have komponeret 2 melodier i Højskolesangbogen, nemlig melodien til "Undrer mig på hvad jeg får at se" og "Ind under jul, hvor er det trist" samt for at have skrevet "Hans Krügers saga".

Arkiv med hjemmeside og webhotel

Så kom vi på nettet! Efter mange forsøg er Toftlund Lokalhistoriske Arkiv gået i luften. Den 4. december 2007 er bestyrelsen ved at gøre klar til at fejre, at det nu er muligt at gå ind på vores hjemmeside www.toftlund-lha.dk

I "Modersmaalet" for 100 år siden findes denne notits. I mellemtiden har svanen så sandelig erstattet storken!

Hjemstavnsminder

I 1960 var der tv-udsendelse fra Stenderup. Den handlede om Københavnerbørns ferieophold på landet. Købmand Asmussen og Ditte og Jørgen Hansen havde feriebørn fra København, og det var lidt af en sensation da Stenderup kom i fjernsynet. I forbindelse med udstilling om Stenderup Skole kom en kopi af fjernsynsudsendelsen til arkivet, og så var ideen klar: Der måtte laves en Stenderup-aften!

Medlemsbevis for:

Dato:

Underskrift

(Årligt kontingent 100 kr. ægtepar 150 kr.)

Dette årsskrift er sponsoreret af:

- det er os, der sælger både nyt og gammelt i Toftlund